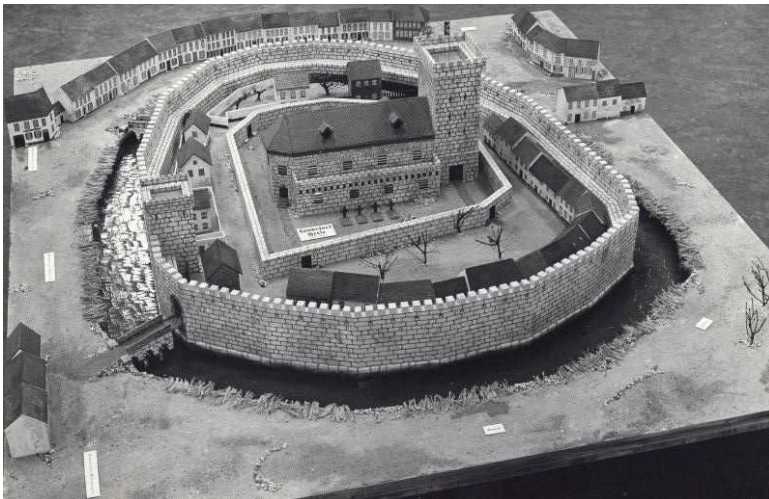

»HART VAN HEERLEN«

Informatiebulletin nr 5

**3^e jaargang
februari 2010**

HEEMKUNDEVERENIGING HEERLEN STAD

vóór en dóór Heerlenaren met hart voor Heerlen

Van de redactie

Voor u ligt de vijfde uitgave van Hart voor Heerlen. Dit bulletin staat voor een deel in teken van de komende algemene ledenvergadering en heeft ook een informatief deel.

Wat de komende ledenvergadering van 23 februari betreft, hebben wij twee verslagen van de secretaris opgenomen. Het verslag van de laatst gehouden algemene ledenvergadering van 10 februari 2009 en het jaarverslag over het verenigingsjaar 2009. Beide stukken komen tijdens de vergadering van 23 februari aan de orde.

Als vereniging hebben wij van verschillende personen maar ook ondernemingen financiële steun, foto's, boeken of andere zaken ontvangen. Aan deze personen en ondernemingen willen wij uit dank aandacht besteden. Vandaar het idee om een lijst van gulle gevers in het informatieblad op te nemen.

Wij willen u echter niet alleen met deze zakelijk, daarentegen misschien niet oninteressante materie, boeien. Ook Heerlen komt aan de orde. In het bijzonder het hart van Heerlen en dan in de betekenis van het centrum van de stad Heerlen.

Loes Loffeld beschrijft een stukje Heerlen dat voor velen misschien wel onbekend is. "Achter gen ou hoezer" is een plaatselijk aanduiding die op de huidige kaart van Heerlen niet meer is te vinden. Jan Teunissen heeft een artikel over "Oppen Linge" ter beschikking gesteld. Het artikel gaat over de Kruisstraat met daarbij het levensverhaal van een aantal bewoners.

Moge deze artikelen voor een reden zijn om naar de komende jaarvergadering te komen dan nodigt de redactie u namens het bestuur van harte uit.

Heerlen, februari 2010
Loes Loffeld,
Leo Franck

Verslag ledenvergadering Heemkundevereniging Heerlen Stad van 10 februari 2009

Aanwezig: 37 leden (zie presentielijst)

Afwezig: dhr J. Vencken, mevr A. Vroomen en dhr en mevr Koudijs (met kennisgeving)

1. Opening

De voorzitter Jan Bardoul heet de aanwezige leden welkom. Als plaats van samenkomst is door het bestuur de grote zaal van zorgcentrum Douvenrade gekozen. Deze keuze is gemaakt om de band met het zorgcentrum aan te halen, want het verenigingslokaal is hier gevestigd, maar ook om de bewoners in de gelegenheid te stellen de lezing na afloop van de vergadering bij te wonen.

2. Mededelingen

De voorzitter wijst erop dat de agenda van deze vergadering is te vinden in het informatiebulletin dat vóór deze vergadering is uitgebracht.

3. Ingekomen en uitgegane stukken

Enkele leden hebben zich voor deze vergadering schriftelijk afgemeld. Verder is er als uitgaand stuk een brief naar de heer Laurs gestuurd om hem te bedanken voor de peilbout die hij de vereniging bij gelegenheid van de vorige vergadering heeft geschonken.

4. Notulen van de ledenvergadering van 12-2-2008

De leden hebben kennis kunnen nemen van het verslag van deze vergadering, want dit is in het laatst uitgegeven informatiebulletin opgenomen. Er zijn geen verder op- of aanmerkingen op dit verslag en het wordt aangenomen.

5. Jaarverslag

Het jaarverslag van de secretaris is ook in het informatiebulletin afgedrukt. De voorzitter vraagt aan de aanwezigen of hierover nog vragen zijn. Dit is niet het geval zodat onder dank aan de secretaris Leo Franck, het jaarverslag wordt aangenomen.

6. Financieel jaarverslag van de penningmeester

De penningmeester Jan Teunissen doet kort verslag van de financiën van de vereniging. De opbrengsten bestaan uit de contributies en donaties van rond € 1040,- en het netto resultaat van de verkoop van

de kalenders dat ongeveer even groot is. De totale uitgaven bedroegen rond € 1660,- zodat het positief resultaat van dit boekjaar rond € 430,- is.

7. Kascommissie

De commissie bestaat uit Frits Hinz en Jo Vaessen. Het verslag van deze commissie wordt gedaan door Frits Hinz, die kan concluderen dat de penningmeester de administratie juist en correct heeft bijgehouden.

8. Decharge van de penningmeester en de kascommissie

Gezien deze conclusie van de commissie worden de penningmeester en de kascommissie voor hun verantwoordelijkheid voor het boekjaar 2008 onder dank ontslagen.

9. Benoeming nieuwe kascommissie

De benoeming van een nieuw lid gebeurt volgens het roulatiesysteem, waarbij een lid van de kascommissie blijft zitten. Frits Hinz heeft nu twee keer waargenomen en voor hem in de plaats meldt zich Paul Haas aan.

10. Plannen en rapportage van de werkgroepen

De vereniging kent drie werkgroepen die allen op hun beurt verslag uitbrengen.

Voor de werkgroep Historie Algemeen voert Jan Teunissen het woord. De onderzoeken naar de ondernemersfamilies vorderen gestaag. De onderzoeken worden in een verslag samengevat. Ondanks dat verliest de groep ook de gezelligheid niet uit het oog.

Leo Franck doet kort verslag voor de werkgroep Genealogie. De werkgroep heeft zich weten te vinden in het onderzoek naar de geschiedenis van verschillende bekende panden in Heerlen en dan niet alleen de bouwgeschiedenis, maar ook die van de eigenaren en de bewoners. Op lange termijn zou zo Heerlen in kaart kunnen worden gebracht.

Het verslag van de werkgroep Foto en Video wordt gepresenteerd door Harrie Kuipers. Deze werkgroep legt zich in het bijzonder toe op het verzamelen van foto's en dan vooral van door Heerlenaren ter beschikking gestelde fotocollecties. Verder draagt de werkgroep bij tot publicatie van deze foto's. Zo zijn de foto's in de gangen van zorgcentrum Douvenrade door de werkgroep verzorgd.

11. Benoeming bestuurslid

Volgens het door het bestuur opgesteld bestuursrooster is dit jaar de penningmeester Jan Teunissen aan de beurt om af te treden. Hij heeft te kennen gegeven niet voor een tweede termijn in aanmerking te willen komen. Het bestuur stelt voor met de benoeming van Cor Leenaers in deze vacature te voorzien en hij wordt bij acclamatie gekozen. Vervolgens spreekt de voorzitter de scheidend penningmeester Jan Teunissen met lovende woorden toe. Jan Teunissen is een gedreven man die zich steeds voor honderd procent inzet. Dit is te zien in zijn kalenderproject. Hij doet de layout, zorgt dat de kalender wordt gedrukt, maar neemt ook een groot deel van de verkoop voor zijn rekening. Daarnaast ook de inzet voor de werkgroep, die wel nog blijft leiden en tot slot de inzet voor het bestuur. De vereniging is hem veel dank verschuldigd.

12. Rondvraag

De heer Leo Noy is voorzitter van de bewonersvereniging van het centrum. Hij doet in deze functie het aanbod om ook een interview of artikel in het informatieblad van de vereniging te plaatsen.

13. Sluiting

Na de sluiting van het officiële deel is er een lezing van Theo Boumans met als titel "D'r betste Pruus hat nog eej peard gestoale". Hierin gaat het om de verpruising van de Rijnlanders onze naaste burens en wat daarvan de invloed op onze streken is geweest.

Lijst van gulle gevers

Met deze lijst willen wij personen en ondernemingen in het zonnetje zetten die de vereniging hebben ondersteund. Ondersteuning in financiële zin maar ook in materiële zin. Met dit laatste bedoelen wij dan dat wij foto's, boeken krantenknipsels en andere voorwerpen hebben ontvangen.

Wij mogen ons gelukkig prijzen dat Heerlenaren allerlei zaken van historische waarde aan de vereniging schenken of ter beschikking stellen. De foto's worden gedigitaliseerd. De boeken, krantenknipsel of andere voorwerpen zijn de basis van de collectie die wij willen opbouwen.

De heer P. Crombach;	collectie krantenknipsels, folders en foto's
Mevrouw Keyman;	foto's ter beschikking gesteld om te scannen
Mevrouw Sips;	collectie foto's

Buiten de financiële steun die wij via donaties ontvangen, zijn er ook personen en ondernemingen die een groot aantal kalenders afnemen. De verkoop van de kalenders is een belangrijke vorm van inkomsten naast de contributie.

Onderstaande bedrijven en personen hebben meer dan 10 kalenders gekocht:

Theo Arets
Jan Bardoul
Bour BV Juwelier
Café Bijsmans
Jan Koelman
Café D'r Klinge
Kurnig Licht CV
Cor Leenaers
Drogisterij en Parfumerie Ramaekers
Jan Teunissen
Vaessen Juwelier Diamantair
Wilko-Gazu BV

Oud Heerlen in woord en beeld

Achter gen ou hoezer

We weten het allemaal: Heerlen is al eeuwen oud. De Romeinen, de thermen, het vlot, de schelmentoren. En natuurlijk de Pancratiuskerk, het trotse middelpunt van onze stad. We kennen de historie min of meer, maar hoeveel er veranderd is sinds het begin van de vorige eeuw is vaak moeilijk voor te stellen. Dit wordt daarom een geschiedkundig verhaal voor mensen die graag puzzelen. U zult zelf, met enige aanwij-

Naast de deken de ingang naar steeg

zingen moeten zoeken waar een en ander in het verleden stond, want de huidige situatie is volledig anders.

Oudere inwoners van Heerlen zullen zich nog wel herinneren hoe het er in het verleden uitzag: het oude kerkpleintje met zaken als Gitsels, Sporthuis Diana, slagerij Keularts en op de hoek van het plein de zaak van Stienstra. Maar eerder nog, tot aan het begin van de 20^e eeuw, was de kerk een stuk kleiner. Het dwarsschip en de absis waren nog niet door bouwmeester Cuypers aangebouwd. De Pancratiuskerk was een rechte kerk met een toren, gelegen op een verhoging. In de nabijheid stond en staat de Schelmentoren.

Het steegje achter de huizen

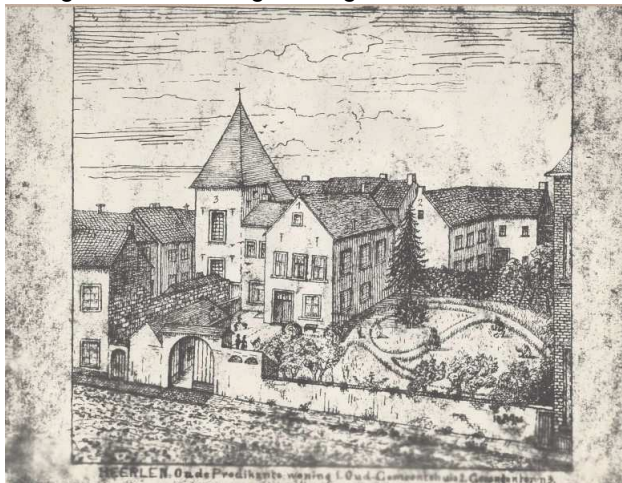
Op oude kaarten, zoals op de Caarte Figuratief, aan het einde van de 18^e eeuw opgemeten en getekend door J.P. Mertens, is Heerlen toen gedeeltelijk, vóór die tijd waarschijnlijk geheel, omringd door een gracht en een dikke muur. Vanuit deze 'vesting' kon men op drie punten Heerle verlaten of natuurlijk binnenkomen. Via de westelijke poort, gelegen tegenover de Geleenstraat, de zogenaamde Kerkhofspoort, een tweede poort, gelegen aan de huidige Pancratiusstraat, ongeveer tegenover de Gasthuisstraat. En dan via de derde poort, genoemd de Veemarktspoort, links van de Schelmentoren gelegen, op de plaats waar nu de trappen lopen die tegenover Sporthuis Diana uitkomen. Over dit stukje oud Heerlen gaat dit verhaal.

Aan de oostkant van de walmuur lag vroeger namelijk een steegje 'Achter gen ou hoezer' geheten. Dit steegje of 'gatsje' was gelegen op de resten van de gedempte vestinggracht. De ingang ervan bevond zich naast de oude school, later het gemeentehuis, naast het huis van de deken, waarna het in een U-bocht via het kerkpleinstraatje eindigde in de voormalige dorpsstraat, de latere Emmastraat, nu Pancratiusstraat geheten. Deze steeg of slop liep achter langs de huizen en werd aan de westzijde begrensd door de eerder genoemde oude walmuur en de Schelmentoren. Dit stuk is sinds de afbraak van het daar staande pand, nu heel goed te zien.

Steegje in gebruik

Aan de andere kant van de muur bevonden zich, tot de uitbreiding van de kerk gestart werd, nog woningen met voortuinen, voorzien van poortjes.

enig

Pentekening van tuin en domineeswoning

Hier stond onder andere het huis van de predikant van Heerlen, een woning waarin de bekende predikant Jongeneel nog gewoond heeft, schrijver van het boek: 'Dorps-spraak van Heerle.' Het is moeilijk voor te stellen dat hier een rijtje huizen gelegen heeft, maar op de oude kaarten van het centrum is met

gezoek te reconstrueren hoe het er

toen uitgezien heeft. De bijgevoegde illustraties uit de rijke archieven van Rijkshuyt kunnen U daarbij behulpzaam zijn.

Het zou goed zijn voor ons gemeenschappelijk historisch besef, als op de plek waar eerst eeuwenlang de vestinggracht en na demping het steegje met de ou hoezer lag, op de een of andere manier een verwijzing zou komen naar de geschiedenis van dit oeroude stukje Heerlen. Veel succes met de lokalisering!

Loes Loffeld

Kaart van Heerlen uit 1920, waarbij kadaster nr. 4016 het steegje is

Jaarverslag 2009

Het jaar 2009 is het derde verenigingsjaar van de heemkundevereniging Heerlen Stad. Van de ontwikkelingen in dit jaar doe ik hierbij verslag.

Bestuur

Om de continuïteit in de bezetting van de bestuursposten te garanderen, heeft het bestuur een rooster van aftreden vastgesteld. Volgens dit rooster was voor het jaar 2009 voorzien dat Jan Teunissen zou aftreden en hij had te kennen gegeven niet herkiesbaar te zijn. Als zijn opvolger werd Cor Leenaers bereid gevonden de functie van penningmeester op zich te nemen. Gedurende het verenigingsjaar bestond het bestuur uit de volgende personen:

Jan Bardoul; voorzitter

Harry Claassens; vicevoorzitter

Leo Franck; eerste secretaris

Cor Leenaers; penningmeester

Loes Loffeld; tweede secretaris

Theo Boumans; lid

In het najaar liet Theo Boumans weten dat hij zich om persoonlijke redenen uit het bestuur terugtrok. In deze vacature is niet direct voorzien, omdat het bestuur nog uit een voldoende aantal personen bestaat.

Het bestuur vergaderde gedurende het verslag jaar 10 keer. Centrale thema's in deze vergaderingen zijn: hoe betrekken wij de leden meer bij de vereniging en hoe kan de vereniging meer gestalte krijgen, want ondanks het derde jaar van haar bestaan is de vereniging nog in een opbouwfase.

Jaarvergadering

Op 10 februari werd de jaarvergadering voor de leden gehouden. Als locatie werd de vergadering in de grote zaal van zorgcentrum Douvenrade gehouden. De reden hiervoor is onder andere ingegeven door het feit dat het verenigingslokaal hier is gevestigd en zodoende de verbondenheid van onze vereniging met dit zorgcentrum kan worden weergegeven.

De gebruikelijke punten kwamen aan de orde. De penningmeester Jan Teunissen bracht een kort financieel verslag uit. De kascommissie bestaande uit de heren Frits Hinz en Jo Vaessen konden bevestigen dat de cijfers van de penningmeester de werkelijkheid getrouw weergaven. De penningmeester en de kascommissie werden voor het boekjaar 2008 gedechargeerd. Bijzondere dank ging hier uit naar Jan Teunissen die vanaf

de oprichting de financiële middelen van de vereniging heeft beheerd. Bij zijn vertrek als penningmeester heeft hij in ieder geval een goed gevulde schatkist achtergelaten.

Buiten het officiële deel was er een informatief programma. Theo Boumans hield een lezing met als titel "D'r betste Pruuus hat nog eej peard gestoale". Het gaat in deze lezing over de verpruising van de Rijnlanders, onze naaste burens, in de loop van de negentiende eeuw en wat daarvan de invloed is geweest op onze streek.

Verenigingslokaal

Flat nummer 910 in Douvenrade is het verenigingslokaal. Zo lang er geen nieuwbouw wordt uitgevoerd is deze ruimte door Douvenrade gratis ter beschikking gesteld. De flat met een vergaderruimte, pantry en toilet voldoet ruimschoots aan de doeleinden zoals de vereniging er nu gebruik van maakt. Het bestuur en enkele werkgroepen vergaderen hier regelmatig. Er zijn enkele kasten waarin een begin van een collectie wordt bewaard. Wat de collectie betreft worden er regelmatig door allerlei personen fotocollecties aangeboden. Deze foto's worden gescand en het digitale fotobestand groeit gestaag. Niet alleen foto's maar ook boeken en tijdschriften worden aangeboden en in de tweede helft van het jaar is het bestuur zich gaan buigen over de vraag hoe een collectie op te bouwen.

Verenigingszaken

Het aantal leden kwam in de loop van het jaar boven de honderd uit en bedraagt aan het einde van het jaar 107 leden. Speciale aandacht ging uit naar het honderdste lid de heer Eugène Quanjel. Het aanhalen van de band met Douvenrade had tot resultaat dat er zich een aantal leden vanuit dit zorgcentrum aanmeldde. De gemeenschappelijke bindende factor bij de leden is de interesse voor het verleden van hun streek. Een gegeven blijft echter dat het aantal actieve leden niet toenam. Buiten deze interesse is voor sommige leden ook de gezelligheid van belang. Deze gezelligheid wordt gevonden in de bijeenkomsten van de verschillende werkgroepen, maar ook bij de ledenbijeenkomsten.

Het informatiebulletin kwam in dit verslagjaar twee keer uit. De eerste uitgave was vóór de ledenvergadering en werd nog geredigeerd door het bestuurslid Theo Boumans. Met zijn aftreden heeft hij ook het redacteurschap van het verenigingsblad beëindigd en werd het voortouw voor de tweede uitgave tijdelijk overgenomen door de bestuursleden Loes Loffeld en Leo Franck. Bij de tweede uitgave viel het vernieuwd formaat

onmiddellijk op. Het formaat van het bulletin veranderde van A4-formaat in een boekformaat.

De website is een meer bij deze tijd passend communicatiemiddel. Dat het bereik hiervan veel groter is dan het verenigingsblad, kan aan het aantal reacties van derden worden afgelezen. De website kreeg in de loop van het jaar steeds meer gestalte. De webmaster Harrie Kuipers heeft daarbij een eerste ontwerp gemaakt en dit ontwerp is aan de hand van adviezen van leden en bestuur aangepast. De website valt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur. Het bestuur is zich er op haar beurt van bewust dat dit medium nog beter kan voorzien in de informatie voor leden en derden en nog meer gestalte moet krijgen.

Het kalenderproject werd weer gedragen door Jan Teunissen. Voor de fotocollectie kon hij onder meer gebruikmaken van de collectie van de vereniging. Een ander deel van de foto's kwam uit de collectie van ons lid Theo Arets. Niet alleen de selectie van de foto's en deze voorzien van een toelichtende tekst, maar ook de contacten met de drukker en tenslotte het aan de man brengen van deze kalenders is toch een hele klus die Jan Teunissen voor de derde maal heeft weten te verwezenlijken.

Het bestuur neemt sinds dit jaar ook meer deel aan het Heemkundeoverleg. Dit is een overlegorgaan van heemkundeverenigingen in Oostelijk Zuid-Limburg, waarbij de meeste verenigingen zijn vertegenwoordigd. Het gaat hierbij om gezamenlijke projecten maar ook om elkaar op de hoogte houden over wat elke vereniging zoal doet. Een interessante bron van informatie voor het bestuur. Een gezamenlijk project is de deelname aan het digitaliseringproject, waarbij een uniforme standaard wordt bepaald om de gegevens van de archieven en de verenigingen te digitaliseren. In deze tijd worden namelijk steeds meer gegevens via internet toegankelijk gemaakt.

Van werkgroepen naar projectgroepen

Het onderwerp van studie van de werkgroepen heeft zich in de loop van de tijd zo ontwikkeld, dat de vlag niet altijd de lading dekt. Hiermee is bedoeld dat de onderwerpen van studie en de naam van de werkgroep niet helemaal op elkaar aansluiten. De werkgroep Historie algemeen houdt zich nu vooral bezig met het onderzoek naar bekende Heerlense ondernemersfamilies. De werkgroep genealogie bestudeert een aantal bekende panden van Heerlen met daarbij de vroegere bewoners en eigenaren. Het raakvlak van beide werkgroepen is genealogie. Daarnaast kan het onderwerp van studie van een werkgroep in de loop van de tijd wijzigen, zodat het beter is om een

groep rond een onderwerp c.q. een project te groeperen. Wij kunnen dus beter spreken van een projectgroep. De vereniging kent in het verenigingsjaar drie onderwerpen van studie en de projectgroepen kregen een aangepaste naam. De werkgroep Historie Algemeen, werd de projectgroep Heerlense Ondernemersfamilies met als studie de geschiedenis van de ondernemingen en de families. De werkgroep Genealogie werd de projectgroep Bebouwing en Bewoners met de geschiedenis van de panden en de bewoners en eigenaren. Tot slot de werkgroep Foto en Film werd de projectgroep Foto en Film en is bezig met het opzetten van een fotoarchief, dat geheel zal worden gedigitaliseerd.

Het aantal publicaties van de projectgroepen is in de loop van het jaar toegenomen. Dit zijn publicaties van de projectgroepen, maar ook publicaties van verschillen individuele leden. Enkele artikelen zijn gepubliceerd op de website of in het informatiebulletin.

Activiteiten

Gedurende het jaar manifesteerde zich de vereniging bij een aantal activiteiten. Voor de herkenbaarheid is het vooral van belang dat de vereniging zich naar buiten presenteert.

Uit dank voor het gebruik van het verenigingslokaal flat 910 in Douvenrade werd deze zorginstelling op 26 mei een informatiebijeenkomst aangeboden. Dit was tevens de gelegenheid om zich aan de bewoners voor te stellen. Het was de bedoeling om bij de bewoners een discussie over vroeger los te maken en dat lukt niet met een lezing. Foto's zijn dan het geëigende middel. Aan de hand van foto's van vroeger en nu werd door en onder leiding van Harrie Kuipers een virtuele rondgang door Heerlen gemaakt. Misschien was de opkomst niet zo groot als verwacht, maar het gewenste effect was er wel en de aanwezigen beschouwen het als een geslaagde middag. Het thema "het Heerlen van vroeger" kwam ook terug in de foto's die de vereniging voor een bepaalde tijd mocht ophangen in de gangen van de benedenverdieping. Voor de bewoners herkenbare plekje van Heerlen.

Al in het voorjaar werd de vereniging benaderd om mee te doen aan de manifestatie rond de viering van de bevrijding van Heerlen, in het jaar 2009 vijf en zestig jaar geleden. In het kader van de Open Monumentendag werd dit op 12 en 13 september gehouden. Er waren allerlei activiteiten georganiseerd zoals een liberty walk en een tocht met historische militaire voertuigen. Op het Bekkerveld stonden een grote tent en verschillende stands en over een van die stands kon de vereniging beschikken. Het was geen kraampje zoals wij gewend zijn bij de verschillende manifestaties die de vereniging meemaakt. Het was een tent van rond 10 bij 10 meter.

Gelukkig kon deze stand worden aangekleed met hulp van buitenaf en met foto's beschikbaar gesteld door de projectgroep Film en Video. De belangstelling was overweldigend. Zeker op de zondag was er een constante stroom van bezoekers. Bezoekers die vooral geïnteresseerd waren in de Tweede Wereldoorlog, maar het was natuurlijk een uitgelezen gelegenheid om de vereniging te presenteren. De drukte was ook af te lezen aan het aantal verkochte kalenders en de verkoop van artikelen over de bombardementen op Heerlen, geschreven door Jan Bardoul.

Het jaar werd besloten met de ledenbijeenkomst op 24 november. De ledenbijeenkomst is bij uitstek de gelegenheid dat de leden elkaar buiten de jaarvergadering kunnen ontmoeten. De bijeenkomst heeft een informatief karakter en stond naar aanleiding van de 65 jarige bevrijding in het teken van de Tweede Wereldoorlog. Via Rijckheyt was de film "Limburg bevrijd 50 jaar" van Herman Haenen door het Limburgs Museum ter beschikking gesteld. De vertoning van deze film werd vergezeld door twee lezingen van de leden Jan Bardoul en Loes Loffeld. Aan de hand van dagboekfragmenten, van een aantal Heerlenaren schilderde Jan Bardoul de bewogen dagen rond de bevrijding van Heerlen op 17 september 1944. Loes Loffeld gaf een lezing over de verordeningen en maatregelen die de bezetter gedurende de oorlog uitvaardigde en de invloed die deze op het dagelijks leven van de mensen in die tijd had. Het programma van deze bijeenkomst werd op dezelfde dag twee keer gepresenteerd. Een middagbijeenkomst als deel van het activiteitenprogramma van zorgcentrum Douvenrade en de avond in café D'r Klinge voor de leden.

Tot slot

Het groeiend aantal leden geeft aan dat er een bestaansrecht is voor de vereniging. Het bestuur is zich bewust van dit feit en doet ook het al het mogelijke om dit doel te verwezenlijken. Vergeleken met andere heemkundeverenigingen blijkt dat dit ideaal in het centrum van Heerlen wat moeilijker is te realiseren. Wij mogen ons verheugen in meer leden, leden die echter niet actief zijn, vandaar dat de ontwikkelingen soms minder snel gaan. Ondanks dat is in het jaar 2009 toch het een en ander gerealiseerd. De band met Douvenrade is met een aantal middagen en fotopresentatie verstevigd, gezien het feit dat een aantal bewoners lid werd. De website blijkt in een behoefte te voorzien, hetgeen uit het aantal reacties dat per mail wordt ontvangen, is op te maken. Reacties niet alleen van leden maar ook van niet-leden, in ieder geval van personen die in de geschiedenis van hun streek zijn geïnteresseerd.

Heerlen, januari 2010

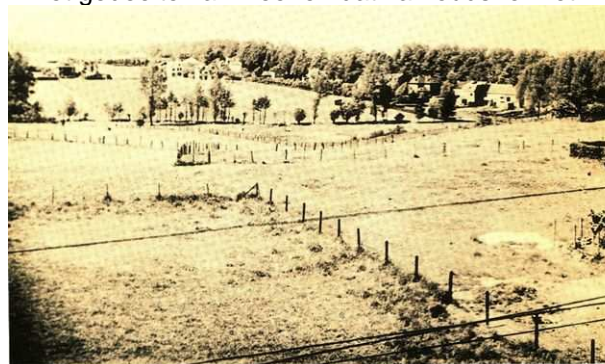
Leo Franck

Secretaris

Oppen Linge

Herinneringen aan de Kruisstraat door Jan Teunissen

In het gedeelte van Heerlen dat van oudsher het Lindeveld werd genoemd,

Lindeveld voor bebouwing

liggen een aantal straten die elkaar op één punt kruisen: vóór het kantoor van Peutz, op de plek waar tegenwoordig vijf straten bij elkaar komen. Deze straten zijn de Bekkerweg, de Kruisstraat, de Benzenraderweg, de Nobelstraat en de Oude Lindestraat. De plaatselijke benamingen waren: der Lingerweg (Bekkerweg), Der Kruetsgats (Kruisstraat), der Benzeroarweg (Benzenraderweg), en der Oabelerweg (Nobelstraat). Dit punt werd vroeger Oppen Linge genoemd, naar een oude lindeboom, die daar vermoedelijk al vele eeuwen heeft gestaan. Op dit punt lag tot rond 1900 ook een poeltje, dat opgeruimd werd toen het vlot uit het straatbeeld verdween. Aan de kruisstraat tussen de Valkenburgerweg en Oppen Linge lag in 1890 maar één zijweg: het Temdergatske, nu de Coriovallumstraat. Door deze staat heeft voor 1890 nog water gelopen, na demping kon men dit gedeelte als doorgang gebruiken. Om in het Lindenveld te komen moest men altijd via de Kruisstraat lopen, daarom bekijken we eens hoe deze straat er in het begin van de 20e eeuw uitzag en welke bewoners de huizen aan deze straat bevolkten.

De Kruisstraat was vroeger een holle weg en omstreeks 1900 nog niet bestraat. Het onderste stuk van de weg heeft iets lager gelegen dan het huidige niveau. Naast bakkerij Moonen, nu een pizzabakkerij en vroeger bewoond door Aldenhoff, stond een huisje dat dus een stuk lager lag dan de tegenwoordige hoogte. De huizen op deze plaats hadden een eigen voorterrein, met aan de straatkant een ijzeren hekwerk.

Om te voorkomen dat voorbijlopende voetgangers naar beneden zouden kunnen vallen. De bewoners zelf moesten een drietal stenen treden naar beneden om de ingang van hun woning te bereiken.

huis Aldenhoff

Richting Oppen Linge was het straatniveau hoger. Hier lag het vakwerkhuisje van de weduwe Grootjans, ongeveer waar nu Bonnema/Stienstra zijn kantoren heeft. Iets verder naar het kruispunt toe, dreef F. Henskens zijn sigarenwinkel. Hier moest men weer een drietal trappen omhoog om aan de voordeur te komen, dit is nog goed te zien aan het gele huis aan de overkant. Het laatste huis aan de rechterkant, gezien vanaf de Valkenburgerweg, was eig-

huisje weduwe Grootjans

enlijk niet meer dan een krot. Hier woonde een vrachtrijder met zijn gezin. Met zijn paard en wagen vervoerde hij meestal slam (kolenstof, water en wat klei voor de binding), een brandstof die gebruikt werd om de kachel te stoken in plaats van de duurder kolen. Beladen of onbeladen liep hij altijd vóór het paard uit en bij iedere stap knalde hij met zijn zweep op straat. Het paard kende de gewoonten van zijn baas en als hij bij café Bijsmans kwam stopte het paard omdat het wist dat zijn baas hier een drinkpauze in zou lassen.

huidige gele huis

Schuin tegenover het krotje van de slamrijder lagen omstreeks 1940 twee oude huisjes, waarvan er één, het huis aan de linkerkant, té bouwvallig was om er in te wonen. In dit huis woonde voorheen de weduwe Crombach. Boven de deur was een bordje aangebracht met de tekst: "Onbewoonbaar verklaard."

Huis Stellen

Op de hoek van de Bekkerweg/Kruisstraat, op het adres Nobelstraat 73, woonde geruime tijd de familie Lempers-Jacobs. In dit huisje, genaamd: 'ut huske beej ut kruutske,' zwaaide Maria Gertruid Jacobs: 'ut rood Truut,' de scepter. Voor haar huis stond een lindeboom met daarnaast een kruisbeeld, dat door haar werd onderhouden. Dit kruis is ca 1965 verplaatst naar de hoek Bekkerweg/Kruisstraat. Het staat nu op de plaats waar eens haar huisje stond.

huisje van ut rood Truut

Nu terug langs de andere kant van de Kruisstraat. Het huis op de Kruisstraat 42 werd bewoond door slager Schmeetz en zijn gezin. In het pand was ook de slagerswinkel. Dit huis annex slagerij werd eind jaren dertig gebouwd door Peter Jozef Schmeetz, getrouwd met Anna Hubertina Meisters. Het echtpaar had drie kinderen. In 1938 overleed Peter Schmeetz. De weduwe bleef een gedeelte van het huis bewonen en verhuurde een ander deel mét slagerij aan Sjeng Boymans en Carolina,

Slagerij Schmeetz

Josepha Tillmanns. Sjeng Boymans overleed op 14 maart 1947. Een zoon van het slagersechtpaar Boymans-Tillmanns: Jozef Johan, Antonis Boymans werd geboren op 18 juli 1940 en overleed op tragische wijze op 13 oktober 1955 doordat hij getroffen werd door de neerstortende schoolbel van het Bernardinus College. Carolina Tillmanns hertrouwde na de dood van haar eerste man met Jan Ensing uit Friesland. Zij kregen twee kinderen. Kort na de dood van Jan Ensing, op 17 november 1968, is de slagerij gesloten. Het huis is afgebroken ten behoeve van de aanleg van de spitsgracht behorende bij het Thermenmuseum. In de volksmond werd het terrein waarop dit huis met de slagerwinkel stond en het museum dat later gebouwd is, het Romeins veldje genoemd, vanwege de Romeinse vondsten die er gedaan zijn.

Gaan we naar de Coriovallumstraat op de plaats, lange tijd onbebouwd, waar men de auto kon parkeren. Hier staan nu de gebouwen van het Werkplein Parkstad Limburg en het Koopmanshuys, de vroegere

bibliotheek en de Kamer van Koophandel. Dit gedeelte werd, vóór het als parkeergelegenheid werd ingericht, "het zwarte veldje" genoemd, vanwege het storten van zwarte sintels uit het ketelhuis van de mijn ON 1, om het terrein te verharderen.

Op de hoek van de Kruisstraat/ Coriovallumstraat tegenover het huis Tummers, lag tot 1952 het waarschijnlijk oudste huis van de Kruisstraat:

'Igggen Kruts.' Het huis waaraan de Kruisstraat waarschijnlijk zijn naam ontleent.¹⁾ Aan de westelijke gevel van dit huis bevond zich nog lang een uithangteken, bestaande uit een ijzeren kruis, dat aan een in de muur bevestigde stang hing. Het was een Grieks kruis met armen die even lang waren, met aan de uiteinden een krulversiering. De doorsnede ervan was ongeveer een meter. Omstreeks 1919 heeft de toenmalige eigenaar het kruis van de gevel verwijderd. Tijdens de afbraak in 1952 vond men nog een stuk gevelsteen met het opschrift: 'Anno 1643.' Ook was de letter M nog duidelijk leesbaar, als een directe verwijzing naar de bouwer van dit oude Heerlense pand.²⁾

Igggen Kruts

Café Bij der German

Op de andere hoek van de Kruisstraat/ Coriovallumstraat had lag café 'bij der German,' voorheen Dansstudio Beijer. Deze dansschool was een van de twee gelegenheden waar de Heerlense jeugd dansonderricht kon krijgen, naast de ook bekende dansschool Degenkamp in de Klompstraat. Later gingen de middelbare scholen deze lessen zelf verzorgen.

Het volgende blok aan de Kruisstraat lag tussen de Uilengats, nu Uilenstraat en de Geleenstraat. In het eerste, witte huis, was de kantoorboekhandel van Van Hooren gevestigd. Vader van Hooren was invalide en moeder dreef de zaak. Ze maakte blauwdrukken voor de architecten en verkocht

verder schriften, kroontjespennen, gummens van Hooren en potloden. Naast de kantoorboekhandel stond de 'damfmolen,' een stoommolen waar lijnzaad gemalen werd. Later is het gebouw aangekocht door de firma Schunck, die er een stoomreiniging in vestigde. Dit gebouw speelt nog een rol op de bevrijdingsdag 17 september 1944.

Dampfmolen

Zondagmorgen 17 september ging ik om 10 uur met mijn vader naar de kerk aan de Laanderstraat. De Duitsers hadden zich verschanst achter de muur van de stomerij van Schunck. Een kanon stond opgesteld richting Valkenburg. Men vermoedde waarschijnlijk dat de Amerikanen van deze kant Heerlen binnen zouden komen. Maar ze kwamen die middag van de andere kant, via het landweggetje langs de Weltervijver en de Aarweg naar de Dr. Jaegersstraat. Daar zag ik omstreeks 17.00 uur de eerste Amerikanen. Wat me opviel was dat ze niet schreeuwden en geluidloos op hun dikke rubberen zolen liepen. Ik ben toen naar het kruispunt 'Oppen Linge' gegaan. Daar reden Amerikaanse tanks volgeladen met mensen in opperste feestvreugde. Deze vreugde was van korte duur.

Een onbekende man zei tegen mijn vader dat een groot aantal Duitsers terugkwam en vader vertaalde deze waarschuwing in het engels tegen de Amerikanen. Het was voor 't eerst dat ik iets in 't engels hoorde zeggen. De tanks werden in allerijl ontruimd en ze vertrokken richting Bekkerveld. De mensen vluchtten weg. Ze waren net weg van het kruispunt of een granaat uit het kanon dat bij de stoommolen stond trof de bloemenwinkel van de dames Erven op de hoek Bekkerweg/ Benzenraderweg. Iedereen vluchtte weg in de kelders bij de omringende huizen. Een scherf van deze granaat trof nog de koelleiding van de koelkast van de bakkerij Pelt aan de overkant.

De laatste foto laat de kruisstraat zien omstreeks 1910. De ambachtsschool het Lindeveld moest toen nog gebouwd worden. In 1913 was ook deze klus geklaard.

Kruisstraat anno 1910

Slotwoord: Het zou fijn zijn als ook iemand anders eens zijn/haar herinneringen over een van de andere straten bvb de Geerstraat, de Akerstraat, de Nobelstraat en de straten rond de Pancratiuskerk zou opschrijven.

Uit: Het Lindeplein (Burg. de Hesselleplein) 90 jaar oud maar fijn om er te wonen en te werken
Door Jan Teunissen

¹⁾ Land van Herle 1953 blz 85

²⁾ Land van Herle 1953 blz 87